EL PLANY DE LES ABIA

I

No ens treuen per jugar. En els museus no s'hi juga. La gent ve per instruir-se, veure, contemplar. Tampoc ens treuen per ésser contemplades. Som massa petites per ensenyar el que els nostres pares havien fet amb nosaltres. No estàvem doncs en les grans galeries sinó en els magatzems.

Silenci, solitud, molta paciència doncs. Tristesa sobretot. Enyorança d'un temps en què d'una manera o d'una altra vivíem. Estàvem penjades en un arbre. Érem uns fruits. Vivíem plegats. Un cop ben madurs quèiem un a un. No érem bons per a menjar. La nostra part carnosa s'anava podrint i amb el pas del temps es fonia amb l'humus que voltava aquell gran arbre, l'*elaṅ.* Quedaven a cel obert només els pinyols que tenien una part exterior tan dura que res els feia desaparèixer d'aquell lloc fins que unes dones del poblat venien i se'ns emportaven en un cistell entreteixit amb lianes, petit i amb un coll estret (*nkuṅ*). Fou dintre d'aquell cistell on aprenguérem a viure a les fosques però encara no érem el que després vàrem ser. Aquelles dones ens bescanviaren amb unes barretes de ferro que anomenaven *bikye*, *mimbas* o

minsongama i segons érem més grosses o no tant, brillàvem més o menys ...variava el nombre de barretes de ferro.. que entraven en joc en aquell bescanvi per fer precisament de nosaltres les peces *d'un joc...* Va ser llavors quan canviarem de mans que generalment eren aquelles d'unes persones molt hàbils, d'uns veritables artistes que malauradament no en coneixem el nom. I fou en aquelles mans on començà la nostra nova existència. De cada grana en tallaven dos, tres o quatre peces, més grans o més petites, més rodones o menys, segons les intencions de cada artista, totes però una mica corbes seguint les inclinacions de cada grana. Cada una d'aquelles peces era anomenada *mvia* mentre que el joc a que eren destinades es deia *abia.* I tot seguit començava la nostra creació, la nostra vinguda a aquest món. Sobre la part més brillant l'artista anava gravant la figura d'un ésser d'aquest univers i que nosaltres, simples fragments d'una grana, seriem per sempre més. Totes érem diferents. Més o menys realistes, més o menys abstractes seguint els aires estètics d'aquella contrada africana. Quin goig sentir-se formar com un infant en el ventre de la seva mare! Quin plaer deurien sentir aquells artistes quan veien eixir de la seva imaginació i gràcies a l'eina que empraven la figura d'un búfal amb el seu caçador, un antilop espantadís, la volta del firmament amb algunes estrelles i amb aquell tros de lluna que anomenaven «dent d'antilop» o, a més a més, algunes figures abstractes i ornamentals. Quina emoció quan contemplaven que havien ben acabat la seva obra tot emmarcant-la gràcies a una simple incisió que vorejava tota la peça i tot fent-la eixir, moltes vegades, d'un fons imaginari fet d'estries entrecreuades. Quina emoció doncs deurien sentir aquells artistes que

segurament els deuria portar a ensenyar a parents i veïns allò que havien engendrat les seves mans! Va ser llavors quan va començar per a mi una nova vida, la vida d'una cosa feta o esdevinguda. Suposava que serviria per quelcom, encara que la vida em va ensenyar que moltes vegades serviria per ben poc, per no dir que no serviria per res. Potser per ser contemplada i prou! De moment havia canviat de mans. Vaig ser bescanviada tot essent ara propietat d'una persona molt aficionada al joc d'*abia*. Per aquest joc em tenia ben guardada en una mena de petit sac fet de fibres vegetals. Allí, em vareig trobar amb altres peces portant gravades sobre la seva esquena altres figures, i, juntes, tornarem a estar a les fosques encara que de tant en tant el nostre propietari agafava aquell petit sac i ens portava a jugar. Era un joc amb apostes, de vegades amb

apostes importants. El nostre propietari era un home amb molta sort. Es deia que guanyava les partides al món de la nit, a *mgbël*... Aquest món era doncs considerat com el món on realment succeïen les coses. Allí on anàvem hi havia força gent. Deuria ser doncs una ficció que potser la gent prenia per un món real. En tot cas, només dos, tres o quatre jugadors. Els espectadors a favor d'uns o d'uns altres. Cada jugador entregava una peça del seu petit sac a un jutge que les posava en un altre, les remenava ben remenat i tot capgirant-lo feia caure les peces a terra, mentre tothom. jugadors i assistents, es miraven com havíem quedat, d'esquena o de ventre, *de cara o creu*. I la primera vegada que varem jugar quina va ser la meva decepció al donar-me compte que a penes ningú s'interessava per la figura que portàvem gravada a l'esquena. Fàcilment es feia el recompte i hom sabia qui havia guanyat o no. Mai pel què portaven gravat. En el petit sac del jutge hi havien set peces més, no gravades, rodones, fetes de la closca d'una carbassa i que en deien *bisa*. De vegades entraven en el recompte, de vegades, no. No sempre es guanyava caient d'esquena enlaire i ensenyant la figura que lluíem als ulls de tothom ; de vegades es perdia en aquesta posició. Sigui com sigui si el meu propietari guanyava la partida agafava la seva peça i tot content es posava a cantar o a dir quelcom amb una veu especial que feia referencia a la figura gravada per donar-li les gracies com per exemple quan jo sortia ensenyant les meves ales desplegades ja que era un ocell:

Atangana, fill de Ntzama, lluita del cantó dels blancs.
Va guarnit amb unes cartutxeres;
porta un fusell sobre el cap.
Atangana diu:

- *Qui pot actuar com un home blanc,blanc com el color dels ossos, sense tenir el poder d'un mag?*

Resposta :

- *No! No! No!*
- *Val la pena ser com un búfal...?*
- No!
- *Val la pena ser com un elefant...? - No!* (1)

Si sentia la meva divisa, m'omplia de satisfacció; si sentia la dels dels altres, aprenia moltes coses: proverbis, dites, cants, onomatopeies... Recordo especialment aquella *mvia* que portava gravada un elefant. La sentia estant a les fosques. Semblava com si s'acostés poc a poc :

A wog oo...! [crac, ,crac, crac...]

- Ndúmán nduman ndúmán nduman ndúmán nduman ndúmán nduman... (in crescendo) (assenyala el soroll d'un gros animal que s'acosta tot arrancant els arbres]
- A wog, wog...! [crac, crac, crac]

Akë di bile [es menja els arbres]

(1) Hom anomenava *ongung* (calao) al ocell de plomatge negra i amb un bec llarg que es confonia amb l'àguila (amb les ales desplegades) de l'escut de l'imperi alemany; Atangana Ntzama esmentat en el petit cant essent un col·laborador de les forces colonialistes alemanyes d'aquella època.

En guanyar, el meu propietari em donava proves d'afecte i generalment em feia tornar a jugar, i si, al contrari, perdia, m'agafava i sense mirar-me em posava al seu petit sac i en treia una altra, quedant-me jo de nou a les fosques.... I d'aquesta manera, jugant, a plena llum del dia o ben guardades a les fosques, guanyant o perdent, van passar els anys que ara enyoro sincerament....

Van ser uns anys en què mentre es jugava a l*'abia*, la gent aprenia a guanyar o perdre en la vida, a sospirar apassionadament per una cosa, a conformar-se en no assolir-la, a apostar-ho tot fins i tot la pròpia llibertat, a perdre-la o a conquerir-la de nou, a pensar en la realitat i en la ficció. I entre totes aquestes coses s'aprenia també a lloar als artistes que ens havien creat, a llegir el llenguatge abstracte, a comprendre els codis estètics d'una societat, a saber quelcom dels éssers representats en aquelles figures, quan el guanyador ens agafava, ens ensenyava a tothom i deia poèticament o cantava alguna cosa sobre nosaltres. L'*abia* era un joc però era sobretot una manera de viure i d'anar aprenent que, com aquelles figures, valem pel que som o que les coses d'aquest univers, reals o no, però representades en la grana d'un fruit valen per si soles abans de ser organitzades o classificades d'una manera o d'un altre per la ment. En l'*abia* s'aprenia doncs una forma de pensar el món tot jugant... I potser també que en aquesta vida hi ha una gran part d'atzar sobretot en aquelles circumstàncies que ens toquen viure.

Però va venir un moment en què les fosques esdevingueren molt més freqüents. Progressivament deixarem de jugar. El joc d'*abia,* en efecte, va ser prohibit per aquelles autoritats alemanyes que manaven, després per

totes les altres. Els més aficionats jugaven d'amagat : de les places publiques es jugà a algun racó de la selva. En les clarianes però es difícil guardar secrets. Tothom sabia a on es jugava i qui ho feia. Hom diu que la llenya ben amagada es podreix mentre que ben estesa a la plaça pública s'asseca... i esdevé bona per fer un bon foc... Es tenia que saber perquè algú s'havia enriquit o empobrit, tot jugant.

En aquell racó de la selva es deien moltes coses sobre el nostre joc. Es deia per exemple que alguns Blancs s'interessaven molt per les nostres *mimvia,* gens en canvi per els nostres *bisa,* molt poc pel nostre joc Les compraven. Alguns camerunesos en buscaven per tot arreu. Després, les venien a aquells Blancs que les enviaven als seus països.

Al dir-se aquestes paraules per primera vegada, em vaig commoure molt. Quin seria el meu futur ? - em preguntava sovint dintre d'aquell sac i de la foscor que m'aclaparava. De mica en mica, doncs, les dones van deixar d'anar a cercar aquelles granes ja que cada dia hi havien menys artistes que en volguessin fer de noves... La gent anava oblidant aquest joc. Els joves en sabien ben poca cosa.

Jo i les meves companyes estàvem en aquell sac entaforades en el graner de la cuina. Arribà el dia en què el nostre propietari en va vendre unes quantes. A mi no, almenys la primera vegada. Hi havia un parent de Ngola que li anava molt al darrera, al darrera, es clar, de les seves peces d'*abia*. Ja no servíem per res, deia . Finalment ens va vendre a totes. Els Blancs, sobretot, esdevingueren els nostres nous propietaris, però no per jugar ja que ells tenien els seus propis jocs d'atzar amb apostes també i no estaven prohibits, sinó pels gravats que portàvem a l'esquena. Ens miraven molt quan ens compraven; ens cuidaven bé, però cap de nosaltres es va estalviar d'anar a raure altra vegada en un lloc fosc, fora d'aquell moment

en què el nou propietari ens treia per ensenyar-nos. En aquella nova vida que portàvem ens van canviar fins i tot el nom. Ja no érem les *mimvia* del joc d'*abia*. Se'ns donà el nom del joc: ens anomenaven *«abia».* Cada peça doncs representava tot el joc. Quina responsabilitat!

Un joc fet de moltes coses però nosaltres que només n'érem una, ara, ens anomenaven com si fóssim el joc sencer. Però nosaltres no podíem dir res. Rumiaven només. Això ens venia ja de molt lluny. Així no se'ns escapava res. Ens calia ser ben silencioses, neutrals: d'esquena o de ventre, de cara o creu; no ser res o donar la possibilitat al nostre amo de guanyar-ho tot. Essent doncs ben guardada vaig anar a parar a un país europeu. No se ben bé quin. Es igual. Em van portar a un museu. Tampoc sé quin. També es igual. No era jo sola, érem forces; també hi havien coses molt més grans; tenint en compte aquestes, nosaltres érem un simple detall... De totes maneres, durant una bona estona varem sortir de les fosques. Ens van ben mirar una a una, ens van enregistrar i ens posaren una etiqueta al ventre o a l'esquena; ens van netejar ben netejades, brillàvem com mai. Després ens posaren de nou en una capsa en la què ja n'hi havien d'altres. Ens van portar en una dependència d'aquell museu, segurament en el magatzem. En tot cas estàvem en una capsa ben tancada i a les fosques com era habitual. Al cap d'un cert temps, ens van treure a totes les darrerament arribades i ens posaren en una capsa gran de vidre, en una vitrina. Estàvem en una sala gran. S'encengueren unes llums. Tot allò que veia era molt estrany. Bé, reconeixia moltes coses, deurien ser del meu país. Venia gent. Ens mirava, molt més les coses grans que a nosaltres que estàvem en una vitrina perquè érem molt petites.... Uns vidres doncs ens separaven de la gent i de les altres coses. Ja fossin vidres, ja fossin fustes, a plena llum o a les fosques, aquells tancaments expressaven que ja no

érem del poble que ens havia creat.... De cop s'apagaven les llums i ens quedàvem de nou a les fosques però aquesta vegada a dins la vitrina... I així un cert temps fins que ens posaren de nou en la capsa de fusta, en el magatzem.

Passaren anys i anys...

Allí, un cop a la setmana venia algú a treure la pols de les capses, petites i grans [baguls], i del altres objectes que, immòbils, estaven allí en aquella gran sala del magatzem. Altres vegades venia algú altra amb una llibreta a la mà; obria una capsa, treia un dels objectes que contenia o n'agafava un altre si estava fora de la capsa, comprovava l'etiqueta que tots portàvem enganxada a sobre amb la seva llibreta, l'agafava i se'n anava.

Jo em trobo just a l'ull del pany però a dins i veig més o menys el que passa a fora. Sempre el mateix. I sempre la mateixa posició. Em cansa. Moltes vegades desitjo que algú s'apropi a la meva capsa i se m'endugui encara que no sàpiga a on. Però no ve ningú.

Ha passat molt de temps, anys, potser molts. No sé ben bé qui tinc a sobre, a sota i als costats. Estem apilonats. Només recordo que som objectes semblants. De totes formes és fosc i ningú es mou. Som com uns éssers que no tenen vida, mal posats dins d'una capsa. Ningú ve per mirar-nos Deuria tenir raó aquells senyor quan deia que ja no servíem per res. Però tenim una avantatge : perdurem ; no em sento gens corcada pel temps.

Un dia però vaig veure pel forat del pany i gràcies a la mica de llum que hi entrava com algú s'acostava a la nostra capsa. Em vaig emocionar. Feia molt temps que desitjava una cosa semblant. Se la va emportar. Totes les

que estàvem a dins ens vam remoure una mica. Per a mi tot es va tornar fosc. Ja no tenia l'ull del pany davant meu. Després, la nostra capsa va ser oberta i una llum forta, viva i enlluernadora va caure sobre nosaltres que feia anys que vivíem a les fosques. Al mateix temps sentirem una gran fresa al buidar-se aquella capsa sobre una taula, caient l'una sobre l'altra a empentes i rodolons. Llavors vaig veure que totes les peces que estàvem en aquella capsa érem més o menys iguals, almenys per la forma i el color. Una mà es posà sobre nosaltres i ens escampà per sobre la taula. Era la mà d'un senyor que ens agafava una a una; ens mirava bé; ens contemplava durant una bona estona el que els nostres pares havien fet amb nosaltres; ens mesurava; prenia notes... Amb aquell buidatge havia quedat lluny de les seves mans. La seva feina em va encuriosir. Era molt repetitiva, encara que per aquell senyor que ens agafava, una a una, semblava que es desvetllés en ell, cada vegada, una nova i pregona emoció. Llavors vaig posar-me a fer com ell: mirar als meus semblants. No tots érem iguals. Una cosa em va sorprendre i era que les peces semblaven vives com si aquell esclat de llum que varen rebre al obrir-se la capsa ens donés de nou la vida, com un nadó quan acaba de sortir del ventre de la seva mare. Però totes vam quedar quietes, segurament molt sorpreses. De fet, n'havíem après molt d'estar quietes. La sorpresa de poder esdevenir realment el que en aquelles peces eren simples representacions, era molt gran i ens paralitzava completament.

Aquell senyor no va veure el que davant seu estava passant. Estava molt capficat en examinar allò que representàvem. Va acabar la seva feina. Ens arreplegà i ens ficà de nou dins la capsa. Un gran esglai s'apoderà de totes nosaltres: a les fosques tornariem a ser com abans? No va ser així.

Tinguérem la impressió de tornar en el si d'aquella grana que ens portà a la vida.

Jo em sentia més forta que mai: deuria ser molt antiga.

Ara, a dins la capsa tot era una altra cosa. Vivíem a les fosques, certament. Era negra nit com el món de *mgbël* en què hom pensa que els homes hi accedeixen un cop desdoblats. Totes nosaltres ens havíem també desdoblat essent només les representacions d'unes coses que eren considerades com a reals... Però com tatuades en la pell d'aquelles granes no podíem sortir mai del cossos que mostraven aquelles representacions. Havíem esdevingut unes representacions incompletes, d'una forma i prou... *Mgbël,* el món de la nit, és pensat com un món invisible als ulls de la gent del món de la llum. En aquell món tot és possible, en bé o en mal. És un món de totes les forces, de tots els sabers, de tots els poders... És un món en què la foscor és més forta que la llum ja que no *enlluerna* a ningú. Dins d'aquesta foscor trobaven doncs el que ens mancava per ser el que realment érem, la nostra paraula : el bramular d'aquelles peces que portaven sobre l'esquena el gravat d'un búfal o elefant; els rugits quan aquells artistes representaven una pantera; els roc-rocs de les granotes o gripaus; el silenci quan es gravaven uns peixos que omplien el nostre mar i els nostres rius que contrastava amb les diferents refilades de la multiplicitat d'ocells que portaven gravats a l'esquena de moltes de nosaltres; les melodies de la nostra arpa *mvet;* els meravellosos sons dels nostres xilofons.... Retrobàvem doncs la nostra manera de dir les coses encara que fos a mitja veu dins d'aquella capsa. I envoltades de tota aquella foscor ens van entrar unes ganes molt vives de fer sentir ben fortes les nostres veus per dir que estevem cansades de malviure en els magatzems d'aquells museus.

Ara, eren els elefants que ho deien bramulant fort com mai ho havien fet. Després, eren les panteres que rugien també fort com en un altre temps. Aquesta nit, eren alguns ocells que cantaven a destemps.... I aquesta matinada eren les serps que tot xiulant s'escapaven pel forat del pany.

Al cap d'uns dies els diaris locals escrivien que en el museu de la ciutat passaven coses estranyes i que es sentien crits d'animals que semblaven planys.

Uns planys que eren de totes les *mimvia* del joc d'*abia* que expressaven el seu desig de ser contemplades de nou per la gent de les seves terres.

II

Aquell senyor havia llegit quelcom sobre aquells rumors. De totes maneres va anar altra vegada al museu per seguir la seves recerques. L'encarregat d'aquella secció del magatzem li va parlar d'aquelles veus que la gent deia que sortien del museu. No en va fer-ne cas. No creia en «veus», ni que fossin de Santa Catarina ou de l'Arcangel Sant Miquel com aquelles que es diu sentia Joana d'Arc.... Obriren aquella capsa sobre la taula. I com sempre aquelles *mimvia* del joc *d'abia* encegades per la foscor rebien una nova alenada gràcies a la llum que les envolupava mentre que es deixaven caure sobre la taula com si fossin allò pel que eren tingudes ja que aquell senyor si no creia en les veus, menys creuria en què aquella llum els hi donava vida o almenys les treia del seu ensopiment..

En sortir a empentes i rodolons, aquella vegada vaig anar a parar a una de les voreres de la taula. Vaig quedar-me quieta com mai, mig a fora, mig a dintre. Després es va produir un petit moviment entre nosaltres quan

aquell senyor agafà una peça per a contemplar-la. Aquell petit moviment em va fer caure i en aquell precís instant les ales d'aquell ocell que representava jo, gravat en aquella *mvia* del joc d'*abia,* es posaren a aletejar i a planejar amb suavitat fins sota la taula. Al posar-me a terra, els meus ulls van veure com si fos un furat en un tronc d'arbre, potser l'entrada d'algun niu on jo podria amagar-me. De fet era l'entrada de la butxaca de l'americana d'aquell senyor. L'ocell es posar a aletejar altra vegada i prenent el vol vaig entrar en aquella butxaca i com una *mvia* del joc d'*abia* que jo era, no tan sols vaig deixar d'aletejar, sinó que vaig trobar-me una vegada més amb la foscor de sempre però aquesta vegada amb una foscor que em donava l'esperança d'escapar-me d'aquell magatzem.

El senyor es va acomiadar, s'acomiadà per sempre. Havia acabat la seva feina. Havia examinat una a una totes les *mimvia* de la capsa, les havia ben mirat, fotografiat, pres notes... Seguiria contemplant-les durant molt de temps però en les fotografies. Més tard n'escriuria un llibre. N'estava com enamorat de totes nosaltres.

Vaig seguir ben amagada en aquella butxaca molt de temps. Cada vegada que aquell senyor hi posava la ma posant-hi o traient-hi alguna cosa, jo em quedava ben arraconada al fons del fons de la butxaca. No gosava sortir. Un dia però els seus dits toparen amb mi. Em va agafar i em va treure de la butxaca i tot mirant-me es va exclamar:

- Una *abia!* Que hi fa aquesta *abia* aquí?

Em mirava per davant i per darrera, posant una cara de persona molt estranyada. Jo em feia la morta, no en movia per res, com una *mvia* de veritat. Aquell senyor em deuria reconèixer ja que tot seguit i casi corrent va anar al seu estudi i es posà a cercar en el seu ordinador. De cop i volta

va aparèixer un seguit de *mimvia* i quin va ser el meu espant al veure'm tal com era però més gran en el centre d'aquell ordinador. «El meu doble!» - vaig pensar, es a dir el meu *nkuk.* Fruit d'aquell espant i d'aquell pensament es va escapar de mi un xiscle tan fort que els dits de la mà d'aquell senyor no van saber dominar-se i vaig sortir volant pels aires i caure al costat d'aquell escriptori on hi havia l'ordinador. El senyor va agafar-me Va mirar-me bé . Sabia qui era i d'on venia. Certament estava en aquella capsa pensava.

- Sí, sóc jo! - va dir aquella peça del joc d'*abia*....

I més estranyat encara aquell senyor es va exclamà:

- Com! Una *abia* que parla!
- No és la meva manera de parlar – vaig dir. Jo canto. En aquesta *abia* – com dieu ara vosaltres - sóc la representació d'un ocell. I en aquella negror de la capsa on vaig viure tants anys els sons dels meus cants esdevingueren paraules amb les que ara podem conversar..., t'ajudaré a comprendre'ns, et podré explicar com érem en un altre temps, t'inspiraré en la teva recerca ... En els contes - en els teus i els meus - no apareixen animals que parlen, senten i s'emocionen...?
- No entenc massa bé com això és possible però és igual – va dir sincerament aquell senyor i afegí: et guardaré com un *byang,* un objecte màgic, un *amulet* com diem nosaltres, que es fan i desfan en la negror del món de la nit o de *mgbël* com dieu vosaltres....
- Però guarde'm bé, a les fosques si pot ser car romandre molta estonaamb la vostra llum em fa mal als ulls....
- Et guardaré a dintre d'una bossa petita que portaré penjada al coll.
- Molt bé així les estones que no conversem gaudiré de nou amb la meva foscor....

aquest és el gravat d'aquella mvia del joc d'abia

III

I és que malgrat tot li agradava la foscor. El que no no li agradava era estar dins d'una capsa i encara menys en el magatzem d'un museu.

- Era com viure en una caverna. Ja no sabíem on era la realitat, si a dintre oa fora. De totes maneres volia veure el món dit de veritat, aquell que potser per aquelles *mimvia* no ho era, essent només una simple ficció. Per això m'havia escapat. Volia saber el que la gent pensava de nosaltres – li va dir una vegada a aquell senyor que l'havia tret de la bossa que portava penjada al coll.
- Poca gent sap el que éreu – li comentà. Ningú sap jugar a l'*abia.* Heu esdevingut una altra cosa. Hom admira els vostres gravats. I allò que per vosaltres no era essencial ja que es podia guanyar o perdre caient d'espatlla o de ventre, ara ha esdevingut la part més apreciada. Hom admira el que els vostres pares van gravar en aquestes peces fins al punt de fer-ne joies.
- Joies?-

Si, i de vegades molt boniques, en penjolls, arracades, anells, braçalets...

- En podria veure alguna?
- Es clar que si! Espera't una mica, la meva dona en té una de fotografiada. La vaig a buscar.

I mentre hi anava, en van venir al cap totes aquelles companyes que estaven tancades en la capsa del magatzem d'aquell museu. Perquè les tenien tancades allí sense fer-ne joies?

- Té, aquí en tens una. Es un penjoll.

- De vegades l'*abia* - li digué després - ha sigut incrustada en una mica de plata per donar-li més relleu, i així les persones que les porten puguin lluir-vos mostrant a la gent allò que porteu gravat a l'esquena. Hom en troba a les joieries.

- I perquè d’altres estan tancades en unes capses?
- Perquè son més autèntiques...
- Més autèntiques? Què vols dir amb això?
- Vull dir que en un altre temps van ser emprades per jugar. Ara en fan de noves. Els artesans us copien una mica els gravats i la forma de la peça però moltes d’elles ja no són granes; les fan amb fustes d’altres arbres; les companyies forestals han abatut tots els *elaṅ.* Es poden comprar en els mercats d’art africà. Els turistes en compren en les grans ciutats cameruneses. Se'n troben a altres botigues una mica per tot arreu i en manifestacions artesanals de caire africà. Avui anirem a una botiga i en podràs veure...

Varem anar al centre de la ciutat. Entrarem en una petita botiga que s'anunciava amb un nom una mica exòtic. A l'entrada hi havien tambors, mantes, màscares....Les màscares eren molt semblants a les que havia vist a Nsola, a casa d'un funcionari ben instal·lat que estava de vacances. Em va dir que les havia comprat a Xina en un viatge oficial... Vaig preguntar a la venedora si tenia *abia(s).* I mentre les anava a buscar vaig fer sortir a la meva mà l'*abia* de veritat. La venedora em va ensenyar una panereta que n'estava plena. En vaig comprar un parell. Vaig procurar no remenar massa... En sortir, a l'aparador em varem veure una en forma de joia.... I mentre amb una mà vaig posar de nou l'autèntica dintre de la bossa, amb l'altra vaig posar aquelles que havia comprat a la butxaca...

En arribar a casa, vaig treure de la bossa aquella *abia* que esdevingué la meva companya, i li digué:

- Has vist?
- M'ha emocionat molt que aquella noia sabés el nom del nostre joc i ens ensenyés aquella panereta plena de *mimvia* encara que no fossin ben bé com aquelles que estaven en la capsa. Això vol dir que si més no han sigut unes missatgeres que ens han fet conèixer a molta gent...
- A molta, i encara més les moltes il·lustracions i altres coses que s'han fet amb els gravats de la vostra esquena. Se n'han fet logos, se n'han fet dibuixos publicats en antigues revistes, se n'han il·lustrat molts llibres ; fins i tot una revista camerunesa portava el nom del vostre joc i una sala de cinema de Ngola també...

logo espai Africa

logo del Laboratori d'etnologia de la Universitat de Paris X

I allò que us va fer conèixer més va ser la col·lecció de segells publicada per l'Estat del Camerun. Deurien viatjar per tot arreu, de qualsevol poble del Camerun fins a qualsevol continent de la Terra.

- M'emociona en sentir aquestes paraules
- A mi m'emociona tenir-te com a companya. Em trobava sol i ara et tinc atu que, a més a més , em parles, com els animals de les nostres faules...
  - Recorda que sóc un ocell que parla; que en lloc de les meves refilades dic paraules...
- La teva veu m'inspira i em convida a seguir treballant...
- Però no t'oblidis de ficar-me en la teva bossa. M'agrada viure a les fosques, en els meus somnis, en el meu *mgbël* on trobo les forces per viure en el món fictici de la llum.

IV

Mentrestant aquells rumors sobre les veus o planys que ressonaven en algun museu van fer el seu camí . Els diaris en parlaren. I poc a poc aquelles veus es convertiren en clams d'una antiga reivindicació : el retorn als seus respectius països d'aquells objectes que les potències colonitzadores havien fet seus, convertint-los en obres d'art que tenien un preu i que es mereixien – deien alguns - ser ben guardades si més no en els magatzems dels museus occidentals. Per dissimular una mica s'havia parlat d'«art» primitiu, de «formes primeres», de «museus imaginaris», de «llegat universal»... que bé es mereixia ser exposat dignament. En ressuscitar-se aquella vella reivindicació algun President es va veure obligat de parlar de la possibilitat de retornar alguns d'aquells objectes. Les seves paraules aixecaren moltes ampolles. Van haver-hi moltes opinions. No tothom hi estava d'acord. Algú deia que «les obres d'art entraven en els museus però que no en sortien». Una manera de recordar que els museus n'eren els propietaris legals i que no era el moment de sortir-les i menys encara de penedir-se de com les havien fet seves. Recordem que segons la nostra història si aquella «*abia*» havia sortit del museu on estava era perquè se n'havia escapat.

V

Aquell senyor va rebre un WhatsApp del seu amic Modo que venia a casa per acomiadar-se ja que se n'anava uns mesos al Camerun. Modo era un artista camerunès que vivia no massa lluny de la casa d'aquell senyor i a qui de tant en tant li demanaven d'anar al seu país per col·laborar en projectes culturals. En rebre el WhatsApp, aquell senyor va tenir una idea: seria una bona ocasió.

- Hola Modo!
- Hola pare!

Era així com l'anomenava no tan sols per la diferencia d'anys qui hi havia entre ells sinó perquè així el considerava. I continuà:

- Vinc per acomiadar-me ja que me'n vaig un temps al Camerun... Varen parlar uns mica dels seus projectes. Finalment es varen aixecar. Era el moment de l'acomiadament. Aquell senyor portava la bosseta penjada al coll amb l'*abia* a dins que els deuria estar escoltant. La va treure i la va penjar-la coll de Modo tot donant-li la seva benedicció escopint lleugerament al seu front i al seu clatell, dient-li:
- «Que tinguis un bon viatge, Modo, una bona estada i un bon retorn. Porta aquesta bosseta penjada al coll però no l'obris fins que estiguis al Camerun. Et portarà sort. Es el meu *amulet..*!»

En Modo, molt emocionat, la va estrènyer sobre el seu pit i se n'anà sense mirar enrere com és costum en el seu país.

VI

En Modo va arribar a Ngola (Yaoundé). Com sempre es va allotjar a casa d'un germà seu. Van parlar i beure una mica. Era el vespre. Les músiques dels bars ressonaven i es confonien tot semblant portar el mateix ritme. En Modo que era sobretot músic va saber apreciar aquell moment però la bosseta que portava al coll i que estava impacient d'obrir, va fer-lo anar a la seva cambra tot dient a la família que el rebia que estava cansat... S'acomiadà.

Encengué la llum, tancà la porta, va asseure's sobre el llit. Va treure's la bosseta del coll, l'obrí. Els seus dits tremolaven. Sabia que era una mena de *ngid,* un «amulet» va dir-li aquell senyor.

- Una *abia!* - s'exclamà en treure el que hi havia a dins.

Se la mirà ben mirada. Portava gravada un ocell: el cos de perfil, les ales desplegades; la cara en una doble perspectiva, es veien els dos ulls; el bec en una sola de manera que tot el conjunt apareixia com un encaix de perspectives diferents. De cop, tot va quedar a les fosques, mentre una veu misteriosa cantava allò que en un altre temps deuria suggerir aquell ocell.
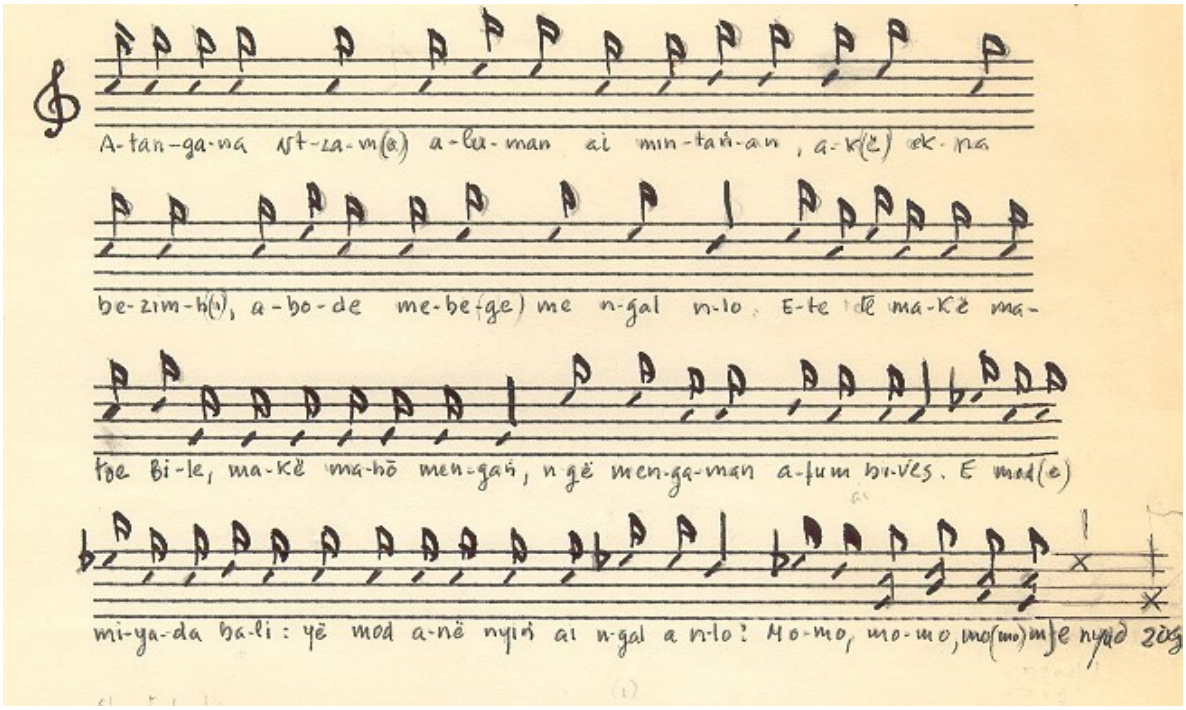
Tot deixant-se bressolar per aquell cant, Modo va quedar profundament adormit tot estrenyent aquella bossa entre les seves mans. Va tenir un somni estrany : entremig d'una gran foscor, els seus ulls de dintre veien com se li apareixia una *abia,* gran com l'ocell que el seu gravat representava i tot convertint els tons dels seus cants en paraules com si fossin els missatges tamborinejats dels tams tams li explicà tota la seva llarga vida. Parlaren molt i al final van fer un pacte: ella des de la seva foscor li enviaria tota l'energia que necessitaria per realitzar els seus projectes; mentre que ell es comprometia a fer servir tota la seva habilitat i imaginació. Modo es va comprometa també a ensenyar a l'*abia* d'ahir el Camerun d'avui.

VII

A l'endemà, Modo es va trobar amb els seus companys que dirigien el Laboratori de noves expressions culturals que, aquesta vegada, volien pensar i representar una altra manera de concebre els museus. Parlaren molt, s'escoltaren més encara. Al cap d'uns dies de converses Modo, sentint-se molt inspirat, va dir als seus companys:

- Crec que podríem representar d'una manera molt senzilla un museu dedicat a les *mimvia* del joc d'*abia.*
- A les *abia*? - va preguntar un dels presents.
- No, a les *mimvia* autèntiques, aquelles que es feien per a jugar a aquest joc – va precisar Modo.
- D'aquestes ja no en se'n troben - continuà dient aquell company del Laboratori.
- No les necessitem! - va dir Modo ben poc a poc, recalcant cada síl·laba com per fer més evident la seva convicció.
- Com! - s'exclamaren molts dels presents tot preguntant a Modo com pot fer-se un museu dedicat a les *mimvia* del joc d'*abia,* sense exposar-ne cap.
- Precisament d'aquesta manera , «sense exposar-ne cap» – confirmà Modo.
- Llavors seria un museu sense museu - digué un dels presents.

- Això mateix. Un museu sense res, buit. En tot cas sense cap peça de l'antic joc d'*abia.*
- Fàcil de representar i fins i tot de fer realment – digué algú de la colla...
- Penses en presentar un escenari buit o amb quatre decorats suggerint la sala d'un museu? - va preguntar algú
- Completament buit no. Proposo representar una sala de museu amb vitrines, pedestals i parets buides, sense cap objecte, però amb uns cartells que diguessin el museu europeu o americà on es troben o s'han exposat ja sigui com «objectes d'art primitiu» o de «formes primeres»... Es podria representar una altra sala igual però amb el nom de moltes col·leccions particulars que ves a saber com s'han fet....
- Les *mimvia* del joc d'*abia* n'eren només un exemple – va dir.

Un temps després, la Fundació esmentada va fer una escenificació sobre el tema discutit en què al final es veien uns quants turistes que anaven a visitar aquell «museu sense museu». En acabar aquella presentació es va iniciar, com era costum, una discussió amb el fòrum d'espectadors. La concepció de l'escenificació i la redacció del *script* va anar a càrrec del joves del barri que aprenien noves formes de dir dir les coses....

La idea va ser ben acceptada, molt discutida, els mitjans de comunicació en varen parlar. Fins i tot al cap d'un temps a la ciutat de Ngola es va inaugurar un Museu de veritat que no n'era cap...
Altres països van fer el mateix.
Era una forma de reivindicació.

I quan haguessin tornat (que no van tornar mai) : què? Faríem un altre Museu? - ens podríem preguntar.

Sí, però seria sense cap magatzem (per recordar el trist destí de moltes *mimvia* del joc d'*abia* i d'altres objectes) i que es podria dir «Museu de la memòria artística» que no seria mai un museu dels objectes recuperats sinó de les diferents formes de vida del passat que havien anat forjant el present... deixant que aquells objectes, grans i petits, dialoguessin amb moltes altres coses **que som** com ho deixaven entendre aquells gravats de les *mimvia* del joc d'*abia.*

Lluís Mallart i Guimerà - 12-04-2021